

8.

Némelly oktatások messzire Utazóknak.

1. Gyalog útas ember öltözködjék könnyen. Dolmány, pantalon és topány e' végre leghelyesebb ruhák. Olly tartományokban, hol a' gyalog utazás sem szégyen, sem szegénységnek jele, p. o. a' német külföldön, Swájczban és a' hegyes tájékokon, fogadhat, kinek tetszik, mindenütt Kalauzt és bűtyorvivőt is. Kompass azomban mégis legyen magánál mindenkor, hogy elne bóduljon. Melly ha nem volna, és nagy erdőségben eltalálna bódulni úgy segíthet magán, hogy nézze meg a' fákat, névszerént azon oldaljokat melly kérgesebb és göcsörtösebb: erről megtudhatja, merre van éjszak. A' nagy út tevéshöz lassan lassan és apródonként szoktassa lábait. Eleinten hat órát gyalogolni, elég. De utóbb sem tanácsos nyolcz óránynál több utat tennie. Ha nagy napi földet akar haladni, akkor reggel csak egy pohár friss vizet igyék; későbbben, midőn fáradni kezd, egyék kávé és kenyeret. Ollykor ollykor egy pohár jó bor sem térsen kárt. Ártatlan ital néha a' boreczet is, melly nélkül gyalogútas meg se induljon. Hévségben kiváltképpen élesztő itala lehet egy pohár víz, mellyhen czukrot olvasztott fel, és egy két tojás széket ütött le. Hogy az általázástól baj ne érje, vegyen mezítelen testére flanért; ez a' kigözlölgést esőben is elősegíti. Estve, ha elfáradott, langaló lábait mossa meg eczettel 's kevés pálinkával elég hideg vízben. Szárait moshatja csuparozspálinkával is, vagy a' mi még jobb, ugynevezett cseresnye vízzel, vagy: vegyen lágymeleg vizet, keverje fel borral, 's förössze benne lábait. Ha lábát a' csizma kidörgölné, kenjen be egy lisztes ruhafoltot faggyúval, 's ragassza a' sebes helyre.

Midőn pedig vérholyag pattanást veszésre, húz-
zon által a' hólyagon varrótoével czérnat, 's el-
metszven a' hólyag fölött a' czérna két végeit,
hagyja benne, — Esső ellen szerezhetni viaszvá-
szon köpönyeget is, mellyet Zürichben kilencz
ezüst forintért kapni. De a' portéka nem igen tar-
tós. Havon vagy szinte jeges hegyeken jó a' szemeit
behúzni fátyollal. — Passzus és társ nélkül soha
ne utazzon. Háttarisznyájában (mellyet nagy váro-
sokon készen csinos szerűeket kaphatni) tartson
kétcsőjű mordályt. E' helyett de egy jó vastag bot
is, bunkóra és kétélű késre alkalmas szolgálatot
tészen. A' végén hegyes vas legyen. — Ha még
valaki azt is megakarná valahol tudni, hány lé-
pésnyire van ez vagy amaz a' hely egymástól,
vagy csak átaljában mennyit lép napjában: e' vég-
re szerezhethet lépésmérő masinát is, melly lábára
kapcsoltatván minden ő számlálása nélkül csette-
néssel megjelenti a' lépések summáját.

2). Kocsin utazó öltözködjék csinosan, de
ne pompáson és czifrán, Fehér ruhája kivált bő-
ven legyen. Holmijet elpakolni bőrládát készítes-
sen; mellybe ha a' pakolás előtt legalól egy nagy
lepedőt terít, abba rakván mindenét, kívül pedig
alól fölül 's két oldalról néhány léczeket sze-
geztet rá, hogy a' szekerre felköttetve a' lánc
vagy kötél, 's a' többi butyrok magát a' ládát ne
vásítsák: okossan cselekszik. Azon esetre viszont,
ha nem utazna tele ládával, vagy ha a' vámhá-
zaknál fel kellene bontani gyakorta, 's belőle min-
dent előszedni; hogy hamarjában ismét leszorit-
hassa a' ben' álló portékáit, jó, négy öt egymás-
sal öszveragasztatott vékony léczeket tartani, 's
azokat a' portékák fölébe a' ládába téven, a' két
belső oldalon rá csinált csat és szíj, vagy más-
nemű széles kötelék által leszoritani. Legyen pe-
dig kevés bagázsiaja; ládája rövid inkább és ma-

gas, úgy mindenféle kocsibakra reá illik; sőt az első kerekekhez is, melly hely a' baknál még óhajtandóbb, mivel itt könnyebben rajta lehet a' szem, hogy elne vesszen.

Szorgalmatosan kitudakozza mindenütt jó előre a' Contrabandot, az az, a' bevinni tilalmaztatott portékát. Ha valahol ládáját vizitiroztatja, egyszerre csak egyet vétessen elő, ne többet is. A' hol lehet, jól teszi, ha plombíroztatja (lepöcsételteti). — Midőn városban kocsit (Lohnkutscher) fogad, arra nézzen mindenek felett, millyen társasággal fog utazni; miképpen fognak a' személyek ülni; változtatják e' helyeiket, vagy valamellyik bizonyos helyet alkudott ki. Kösse meg alkujában a' helyre érés idejét is, és tegye fel mindjárt, hogy a' kocsis félre tévén azt a' magának valóságot, melly szerint némellyik olly szurtos Vendégházakba szokott beszálni vendégeivel, hol ő neki az élelem ingyen jár ki, — az útasokat bátorságos és becsülhetes helyekre, névszerint mindenkor Stácziókra szállítsa meg, kivált éjjelre; és hogy jó korán induljon 's ne kénytelenitessék estve setételt sietni a' feltett Stáczióra. Bérlett kocsis (Lohnkutscher) négy posta Stácziónál többet ritkán tesz.

Ha a' kocsis falun vagy városon keresztül erőssen hajt; ne ellenezd neki; hanem csak had hajtson: úgy jó helyen tétetik ki szekered tartósága próbára. A' fő alkusummába bele tudd az abrakot, szekérkenőt, út-töltés és késérőpénzt is, de ne ám a' kocsis' tartását. Posta legénynek meg ne engeddd, hogy idegen utast fel vegyen a' kocsiba; mellybe ha veled ellenkednék, fenyegesd keményen ötet.

Német Országban a' Posztilliont Schwagernak hívják. De posta kocsin (Postwagen) drága utazás esik. Száz mértföldre mintegy száz

forint kell. Burkus Országban, Saxoniában és Hassziában a' Posta neve offene Post, hogy meglehessen különböztetni az Országos kocsitól, millyen p. o. a' Jenai kék (vagy Kamara) kocsi. Ez utóbbiak mindenkor egyegy Conductortól (Schaffnertől) kísértetnek. Bécsben az illy Országos kocsik neve Postkutsche, Diligence. Ebbe belefér nyólez személy. Napjában halad nyólez mértföldet. Van olyan Országos kocsi Sopronyban, Selmeczen, Prágában 's a' t. Ausztriában az illy kocsiban mintegy ötven fontnyi portékát felvehet az utas magával. Hol expedíaltatik Bécsben, mi a' posta pénz? azt a' Bécsi nagy Kalendariumban mértföld és mázsza számra kivette, a' legújabb Fels. Kir. parancsolatokhoz képest feltalálhatni.

Olcsóbb útazás esik az úgynevezett Lohnkutscher-ekkel (a' német külföldön Hauderer a' nevek) millyeket minden városokon kaphatni. Tanyájok, honnét indulnak, 's hol az útasokat felfogadják, bizonyos vendégfogadó, mellyet a' tudakolónak minden városi lakos megtud mondani.

A' mit magával hordozni soha el ne feledjen, az: tő, czérna, tűszerszám, srózfávar, író toll érczből vagy ésonthból, papiros, tenta, úti kés, villa, kanál, ivópohár tokmányokban, kötő: ottalmára pedig pisztoly. Legjobbak e' végre a' két esőjü pisztolyok agát kovára. De minden második hétben újra töltse. A' rendszerinti posta kocsikat hamar megszokták támadni úti rablók: ollyankor meglássa, hogy társaság védelmezőnek ő ne álljon ám legelő. Szerezzen céljához való specialis mappákat és topográfiai leírásokat is, a' legjobb féléket mindenikből. — Ajánló levelet vegyen magához minél többet. Midőn rezidentionális városba jut, mihelyt megérkezik, a' hazájabeli követnél jelentse be magát. — Uti Iskátulákat (chatottille)

Mahogany fából 's bőrborettékban vásárolhatni Bécsben és Lipcsén.

Folytass úti Naplókönyvet; de ne mutasd nyilván, hogy kezeden irótollal utazol. Más nevet ne adj magadnak, mint a' melly van *). Azonban nem szükség, hogy neveddel rangodat is mindenütt kinyilatkoztasd. Kivált hol a' község gondolkozása módját kiakarod tanulni, ott rangodat titkoljad el. A' barátságba idegenekkel ne ereszkedj mélyen; mert könnyen gazemberek 's szerencsevadászók (Aventurière) kezeikbe eshetel. Kocsidra senkit esmeretlent fel ne hagyj ülni. Utitársod útját, célját ne tudakold: ellenben kérdeztetvén, te se felelj határozottan,

Ha ki saját kocsiján kíván utazni, vigyázzon a' kerékvágások' egymástól való távolságára is, melly mindenegy Országban különböző. Ausztriában három lábnyi és hat hüvelknyi, melly mérték a' leghellyesebb.

Pugillárisodat, 's kivált pénzedet jó helyre tegyed, 's mindenkor magadnál tartsd. készpénzt ne is hordozz veled sokat; inkább kreditleveleket és úgynevezett Wechseleket. Uton ne fösvénykedj.

Vendégfogadóban a' kimutatott szobát előbb jól megnézd, nincs e' benne törött ablak. Ha csak elkerülheted, be ne fűtess télen: mert a' kályhák többnyire készakartva füstölgössen hagyatnak, hogy osztán mikor elvan gyújtva, a' vendég belőle a' tüzet kivenni parancsolja; 's fájok is megmaradjon, fűtés pénzt is vehessenek. Egyél a' vendég asztalnál, ne a' magad szobájában. Ne is készíttess külön ételeket. A' hol napokig mulatsz, a' rovást minden egyegy, legfeljebb minden harmad

*) Hazánkban ezt a' Nagy Mélt. Kir. Helytartó Tanácsnak több ízbéli kegyelm. parancsolatai is tiltják, p. o. 1814. Dec. 13. Nro. 51794. és 1815. Máj. 9. Nro 13362.

napon kifizešd a' fogadósna. Melly helyyen nagy az éjtszakai lárma, 's nem alhatol, dugd be füledet egy diónyi olajba jól megáztatott pamuttal, 's dugj felibe szárazat is. A' fogadósok néha olly apró pénzt adnak vissza, melly a' következő Státzi-ón már nem kelendő: azért ebben is szemes légy.

Fogadó házakban az ágyat, mellybe fekünni készülsz, jól megvizsgáld. Lepedőt minden esetre tisztát terítettess alá. Kinek módja van benne legjobb, ha ágyterítettnek szarvasbőrt hordoz magával. Ha ez nints kéznél, gyanús ágyba vetkezetlen kell fekünni, de ekkor a' testen minden kötést szorítottást, övedzést szorgalmasan feloldozni. Néha pedig az útas a' vendégszobában bűdös férges ágyakat talál. Ezek ellen így cselekedjék: emelje el faltól az ágyat, 's vegyen diónyi nagyságu két darab kámfort, dugja a' lepedő és párna (madrac) közé fejtől; dugjon pedig ugyan annyit lábtól is. Vagy hogy: égessen két három gyertyát a' szoba közepén queridonokon egész éjtszakán által.

Nyári italod lehet, citrom lével, boreczettel, és kevés czúkorral megcsinált friss víz. A' rossz víznek esmertető jele az: ha az üvegen, egy éjtszaka benn álván, fejér karimát hágy maga után; szaga, vagy íze van; és tiszta fejér ruhára csepegetve 's megszáradva, helye foltos marad. A' borokat igen ne áhítsd, mert sok Fogadósok a' bort geléttel megvesztegetik: ettől pedig egészségére vigyázó útas őrizkedjék. Az illy megvesztegetett bort úgy esmérheted ki, ha tartassz magadnál úgy nevezett Probe fluszt, melly azon borba csepegtetve, azt megfeketíti. Nyáron a' hús nemű ételek körül is vigyázva tartsd magadat. Csak friss húst egyél meg úton. Tojás ételek Fogadó házakban éppen gyanúsok.

Fog tisztításra úton nincsen jobb szer olly friss víznél, mellybe egy két csepp Kámforos pálinkát eresztettél.

Kinek útjában torok mondoláji megdagadnak: kössön torkára meleg hamuval töltött vánkoscskát. Gargarizálja olly téjjel, mellyben kevés bors is főtt. Más gargarizáló vizet így készíthetni: tölts egy rendszerinti üveg pohár jó bor-ecetre hat hét pohárnyi meleg vizet, mellyben 18—20 Salétrom golyócska ázott el; keverj közéje fél pohárnyi szeder szirupot, lágy melegen élj vele.

A' szemeknek szél' és por' ártalmas követke-zéseitől való óvások végett némelly útasok körös-környül bőrbe foglalt szemüvegeket kötnek fel's hordoznak; úgy hogy azok alatt aztán a' szemeket se por se levegő nem éri. De mivel ekképpen a' szemek mintegy örök gőz ferdőbe záratnak bé; mivel az üvegek hamar béhomályosodnak, áltlításra alkalmatlanokká lesznek, és a' szemeket erőltetik: azért ezen óltalmazás inkább káros mint hasznos. Sokkal jobb és bizonyos szert javall az útasoknak e' végre ama híres Bécsi Szem Orvos Beer: melly ebből áll, hogy mosogassa az ember szeme szegleteit gyakorta tiszta friss forrás vízzel; melly nem csak a' szemekből a' port könnyen kiöblíti, hanem azon ingerlést is semmivé teszi, mellyet a' beléjek esett por-szemecskék, mint idegen testek okoztak. Rekkenő nyári napokban mindazonáltal, midőn erős széllel's porral szemközt kell menni, és e' miatt a' szemek hamarjában kiszáradnak, a' szem-héjjak felnyitása el nehezül, a' szem mozgatása fájdalmasan esik, sőt meg is veressül, elannyira hogy néha kínos szem-gyulladás is támad belőle: illy esetben, igen is, a' puszta friss víz nem elégséges. Hanem ilyenkor a' szemeket szorgalmasan olly vízzel kell moso-

gatni, melly 4 unczia rózsá vízből 's egy quent Gumi nyálból és 15 csepp ón-eczetből készült. Ez a' szer jó foganatját soha se hibázza el; úton is alkalmatlanság nélkül hordozható, csak hogy gyakorta újra kell csináltatni, mivel hamar megvész, a' mit rothadt szagáról megtudhatni.

5. Víz en útazó esmerkedjék meg minde-
nekelőtt a' víz en mehetés külömbféle nemeivel 's
eszközivel, p. o. a' nagy Tavakon vagynak Pósa
hajók, bérlett csónakok (Jagden) vásáros hajók
(Hauffartheischiffe, Coches d'eau fr.; treckschuy-
ten holl) Dunán az Ulmai Hajósok híresek; Ha-
záunkban a' Győriek, Komáromiak. Sokszor estve
szoktak indulni és éjjel mennek. — A' víz en útazó
tudjon jól úszni; és erős természetű legyen. Kí-
vált a' ki tengeri útra akar megindulni, annak
annyi sokféle észreadások szükségesek előre, a'
mennyit egy kis értekezés mindent kimerítve néki
eleibe nem adhat. Ellenben vagynak e' tárgyról
szóló munkák Német, Francia, Hollandus és
Anglus nyelveken íratva sok darabokban, tapaszt-
alt és kipróbált víz en útazóktól: azokat felkeres-
vén olvassa meg.

Nem is akartam ezen útazók számára ide
öszve írott általános okosság regulájival, töké-
letes Instructiót adni útasoknak; csak azt óhajta-
nám megnyerni, hogy ezen tárgy kijelelése által
valamelly nálam tapasztaltabb, 's Országunkban
többet útazott Tudós Hazánkfia felindíttatnék ezt a'
kezdetet legkülönösebben a' két Magyar Hazában
utazókra nézve egészen kimerítve elő adni: ki-
terjeszkedvén nem csak az útazásnak töllem emlí-
tett három nemeire, hanem az útasokéira és ezek
ezéljaira is p. o. a' tudományos útazásra. Sok ta-
pasztalatlanok, tanuló Ifjak, vándorló Legények
köszönettel fogadnák az efféle lelkes oktatásokat:
sőt

sőt az egész olvasó közönséget is bizonyosan interestesznék.

Edvi Illés Pál.

II. L i t e r a t ú r a.

A. H a z a i L i t e r a t ú r a.

Könyv-esmertetés.

Hungarae Gentis avitum Cognomen, Origo genuina, Sedesque priscae, ducentibus Graecis Scriptoribus coaevis detectae, a Georgio Dankovszky, Literarum Graecarum in Academia Poseniensi Professore R. P. Posenii, typis Heredum Belnayanorum 1825. 8. M. p. 52.

1. §. E' jelentett munka, a' Posonyi Ujságoktól kihirdettetvén, egész Hazánknak figyelmét méltán magára vonhatá. A' Magyar Nemzet' ősi nevezete; tulajdon eredete, 's hajdani lakhelye, olly fontos tárgy, mellynek megállapítása Tudósainkat régtől fogva foglalatostkodtatta. Tudva van Pray és Deserics Tudós Iróinknak az eránt volt vetekedése; hozzá szóllottak ahhoz Katona, Salágyi, Cornides, Schönvisner, Engel, Feszler, 's Keresztúri Aloyz, érdemes Hazánkfiai is; de azt, úgy látszik, bém bizonyithatták. Ennek érzése bírhatta két, köz részvételt nyert, Utazóinkat arra, hogy a' mi az eránt kétséges maradott, valahára bizonyossá tétessék.

2. §. A'T. Szerző is eme fontos tárgyra fordítá vizsgálódását, és Utazóink' tudósítása előtt minden kétségnek véget vetni kívánván, az akadémikus kérdést így fejté meg: a' Magyarok ama hét nemzetségből állott Hunnemzetnek unokájik; kik Hunzavaroknak hívattattak; tulajdon nevök volt